

ΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΤΩΝ ΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

Θανάσης Αγάθος

Η μελέτη των τίτλων ή τιτλολογία (titrologie / titology) εδώ και μερικές δεκαετίες έχει κατακτήσει μια σημαντική θέση στις φιλολογικές σπουδές, καθώς καθίσταται χρήσιμο εργαλείο στην ερμηνευτική ανάλυση διαφόρων λογοτεχνικών έργων¹. Ο τίτλος βρίσκεται σε μια σχέση αμοιβαιότητας με το κείμενο, στον βαθμό που αυτός συγκροτεί μια πηγή ερωτήσεων στις οποίες εκείνο θα δώσει την απάντηση και το αντίστροφο μετά την ανάγνωση του κειμένου²: επίσης, «ανοίγει» το κείμενο, αποτελώντας το φυσικό σημείο εκκίνησής του³, και βρίσκεται σε μια παραδειγματική σχέση με αυτό το κείμενο, του οποίου συνιστά μια μερική, τουλάχιστον, σύνοψη⁴. Στη σύγχρονη κριτική θεωρία ο τίτλος θεωρείται βασικό στοιχείο της κατηγορίας που ο Gérard Genette έχει ονομάσει «συγγραφικό παρακείμενο», την οποία υποδιαιρεί σε «περικείμενο» (τον τίτλο, τους υπότιτλους, τις σημειώσεις, την εικονογράφηση, τα περιεχόμενα κ.λπ.) και «επικείμενο» (συνεντεύξεις που δίνει ο δημιουργός πριν, μετά ή κατά τη διάρκεια της έκδοσης του έργου, αλληλογραφία, ημερολόγιο του δημιουργού)⁵. Ο τίτλος βρίσκεται τόσο εντός όσο και εκτός του κειμένου, καθώς προσδιορίζει την ταυτότητα ενός κειμένου, αποτελεί μέσο δημιουργίας ενός ορίζοντα προσδοκιών και συνδέει τον αναγνώστη με το θεματικό, λογοτεχνικό και πολιτισμικό συγκείμενο της γραφής. Ωστόσο, η υπερβολική έμφαση στον τίτλο μπορεί να οδηγήσει σε παρερμηνείες: όπως υπενθυμίζει ο John Fisher, «ο τίτλος δεν είναι ο μόνος τρόπος για να ταυτοποιήσει κανείς ένα έργο»⁶.

Ειδικά σε σχέση με τους τίτλους των ποιημάτων ή των ποιητικών συλλογών, ο John Hollander υπογραμμίζει ότι ο τίτλος ενός ποιήματος είναι ένα είδος «τελετάρχη», που εισάγει το ποίημα στον αναγνώστη και υποδεικνύει τους όρους της συνάντησης ανάμεσα στο ποίημα και τον αναγνώστη⁷, ενώ αντίστοιχη βαρύτητα προσδίδει στον τίτλο και ο Michael Riffaterre, ο οποίος θεωρεί ότι ο φυσικός του ρόλος είναι «να πληροφορήσει τον αναγνώστη και να διευκολύνει την πρόσβαση στο ποίημα, δηλώνοντας το θέμα του, το είδος του και τον κώδικά του»⁸. Η Anne Ferry υποστηρίζει ότι ο τίτλος παρουσιάζει το ποίημα τόσο οπτικά, λειτουργώντας ως ένα είδος πλαισίου, όσο και χρονικά, καθώς ο τίτλος τοποθετείται σε μια εισαγωγική θέση ώστε να διαβαστεί πριν από το κείμενο⁹. Κατά την ίδια μελετήτρια, ο τίτλος, που στις περισσότερες περιπτώσεις δίνεται από τον ποιητή μετά τη συγγραφή ενός